

KISKÖVET

Á T A L Á N O S I S M E R T E T Ő.

6 szám. 1846. Februar 6.

A KENYÉRMEZEI VIADAL.

Közli

SZIGETI GYULA MÓZES.*)

Hollós Hunyadi Mátyás, e néven első magyar király, hadi csellel foglalta vala el 1475 vége felé Szabács várát Szerbiában a Száva-folyam mellett. Látván tudniillik, hogy erővel meg nem veheti, felkerekedett seregének egy részével 19 napi sikertelen ostrom után, s elindult, de táborának egy részét leshben hátrahagyta, kik éjjel visszatérvén, a falakra felmásztak, az ő elmenetelen örvendő hanyag ellenséget meglepték, és Mátyás is segédökre visszatérvén, a várat elfoglalták. II. Mohammed török szultán mélyen fájlalá Szabács elvesztét, s csak kedvező szerencsére várt azt megboszolni, mire nemsokára alkalom adódék; ugyanis Mátyás, végezve ügyét Fridrik ausztriai császárral, Morvába sietett a csehországi dolgok eligazítására. Fridrik a helyett, hogy Mátyásnak tett fogadását teljesítse, a velenczéseket az ozmánokkal összebékélteté, hogy így Mátyásnak ellenséget támaszthasson s dolgaiban akadályt vehessen. Kapott ez alkalmon II. Mohammed, s titkon Borsodmegyébe Szendrő alá gyűjté hadait 1479-ben, honnan egy része Zala- s Vasmegyét elborította, s 20 ezer foglyot fűzött rabszija, kiket Zápolya István s Geréb Péter üzöbe vévén, anynyira megrontott, hogy csak tetemes veszteséggel érhettek honjokba. Másfelöl Ali bég, ugyan Vég-Szendrő alól, 100 ezer emberrel Oláhországba csapott, s onnan Erdély felé indult — mik miatt Mátyás Csehország elfoglalása tervéről letenni, s örök békét kötni kéntelenített.

Korán eljutván Mátyáshoz II. Mohammed titkos készüle-

*) A szemvilágát irodalmunk tetemes kárával elvesztett érdemes honfi csupa gondolata után iratott, szép egyszerűséggel ajánlkozó jelen előadásának örömmel nyit helyet hasábjain a Kiskövet.

teinek hire, Bátori István erdélyi vajdára s Kinizsi Pál temesi bánra bizta végtartományai védelmét. A két hős kémeek által szemmel tartatá a szultán lépteit. Mihelyt Ali a Dunán átszállott s Erdély felé közelített, Bátori tüstént összegyűjté magyarokból, székelyekből, szászokból és oláhokból álló táborát, s megízené Kinizsinek is, hogy legyen készen, míg ő Alival csatát kezd, hátulról rohanni ennek táborára. Kinizsi, a magyar Herkules vagy Hektor, mint a korabeliek nevezték — ki félkézzel malomköveket birt fel könnyű erővel — mindenütt szemmel tartá az ellenfél mozdulatit, s észrevétlen követé azt.

Ali seregei átlépék Erdély határát, s a Maros melyékén Gyulafejevárig s még tovább is száguldozva mindent feldultak, s a vidékről temérdek martalékkal, rabokkal terhelten tértek vissza. Bátori, ki az ütközetre alkalmas helyet már előre kinézte volt, s Kinizsi segédjére is számolt, addig rejtve maradt; de mihelyt az ellen visszatért, sebesen utána sietett, s Hunyadmegyében, az Alvincz s Szászváros közt eső Kenyérmezőn, mit délről havasok s északról a Maros környeznek, utólérte, hol erős állást foglalt, s egymás erejének titkos szemlélgetése után, mivel miedenikök bizott magához, mindenik bizonyosnak tartá győzelmét.

Bátori mielőtt ütközetre jelt adatna, közönséges isteni tiszteletet tartatott táborában, az uri szent vacsorát kiosztatta, s megesketteté bajnokait, hogy vezéreik jeladása nélkül helyöket el nem hagyják, és vele harczolni, győzni vagy halni fognak. Azután serkentő beszédet tartott a sátora elé sereglett vezérekhez, emlékeztetvén őket, hogy istenökért, feldult hazájokért, vallásokért, magok, honnlévő, s az ellenség kezébe esett övéik szabadságaért, jovaikért harczolnak, hogy Kinizsi nem soká segítségökre érkezik, s bár az ellen ereje sokkal nagyobb, úgy vitézkedjenek. hogy hazájok, övéik bennök vetett bizalmának megfeleljenek, az ellenfél erejét teljesen megrontsák, s végpusztulásuknak gátot vessenek. Szavait következőleg végzé: „Bátori mindenütt veletek leend, veletek viaskodik az ellenfél legsűrűbb csoportjai közt, s hogy ősi dicsőségét el ne veszesse, vagy győz, vagy még ma isten vendége leend.“

Alig végzé lelkesítő beszédét, midőn csatára tüzült vitézei jelt kértek. Bátori elrendelé seregeit; jobbról a szászokat, utánok az oláhokot, s balról a magyarokat és székelyeket állitá csatarendbe. Maga vasassaival középben foglalt helyet, s hátul erős tartalék-serget állitott. Ali bég is, mihelyt

Bátori készületeit észre vette, a foglyokat s minden zsákmányát hátrahagyván, seregeit táborából kivezette. Elsőbben is a jobb szárnyon álló szászokra rohant, s őket nem kis erőmegfeszítéssel szétvervén, közülök sokakat levágott, némeltyeket a Marosba ugratott, többeket pedig az oláhok közé visszazaslasztott, mindenütt nyomokba lévén, hol a viadal mindkét részről iszonyu vérontással ujult meg. A balszárnyon álló magyarok s székelyek oroszláni bátorsággal, bajnoki elszántsággal küzdének, de az özönlő ozmanok szüntelen ujuló megtámadásai alatt végre lankadni s hanyatlani kezdettek. Bátori látván ezt, a csatarend közepén álló vasaskatona-csapatjával az ellenség feltartóztatására indul, s már az első rohanásnál lova alatta elbukott, mit vitézei rosz előjelelnek tekintettek. Vasasai is, bármi vitézül harczoltak, a szüntelen nevedő ellenfél nagyobb erejének végre engedni kéntelenítették, s Szászváros felé kezdettek hátrálni. Bátori utána sietve hátráló vitézeinek, beszédével őket fellelkesíté: „Bátran vitéz barátim — monda többek közt — mert bár rettegjenek is lovaink a sok sebektől, mik nélkül harcz meg nem eshetik, de higyétek, lovam engem, veletek együtt, még ma győzelmesen viszen vissza táborunkba!” E szókra az egyesült erdélyi hadak villám-módra rohantak vissza az ozmánokra, megujul a harcz, küzdenek az erősek, s halálos bajt vínak, mig végre az ozmanok ki nem állhatván a viadal sulyát, hátat fordítanak.

Ali bég nyugott sergekkel ujitá meg a harczot, s öszvekapcsolt csatarendekkel nyomult a vasasokra, kik közt volt Bátori is, s már nem nyilakkal, zsidákkal távolról, hanem közelről kardokkal, láncsákkal, kopjakkal, csákányokkal és buzgányokkal gyilkolták egymást. A harcz öldöklő volt, s kétségbe esett, melly ezreket onta halomra a makacs viadalban, de az elhullott ozman csapatok helyett szüntelen újabb nyugott sergek érkeztek, mi végre megcsökkenté, ellankasztá a Bátori táborára erejét, habár meg nem törte is bátorságukat, s mind sürűbben kezdettek hullani az erejüket kimerített erdélyi csapatok. Bátori alatt lova átszuratván, maga is hat nehéz sebbel terhelve rogyott le, s a spahiktól körülvéve, lankadt karja csak alig forgathatá kardját elesett lova felett, és végre a holt testek közé rogyván, azokkal elvegyült. Holtnak véleik nem csak az ozmanok, de megszaladt tulajdon táborára is.

Ezen elhatározó pillanatban távolról megriad a hadi kürt, s az egyesült erdélyi seregnek e szorult helyzetében leereszkedik Kinizsi lobogó zászlóival, könnyü s vasas lovasaival a Kenyér-

mező déli oldalán fekvő hegyekről, nagy sebességgel hátulról az ellenségre ront, s két kezében két pallossal keresztül tör házával az ellenség táborán. Az erdélyiekhez érvén, harsány szóval kiáltja: „Hol vagy Bátor, kedves bajtársam! Szólj ha még élsz, itt vagyok én Kinizsi Pál segédedre! Bátor megismervén Kinizsi szavát, feleszmél, s alélt, pihegő szóval kéri barátját honja, vallása, s a sok kiontott ártatlan vér visszatorlására. Kinizsi rá ismervén Bátorira, a holt testek közül felemeli, sebeit hevenyében békötetvén, lóra ülteti. Azután összeszedvén a szaladókat, lelket ver az elalélt táborba, mire a megrémült ozmanokat mindenfelől megtámadván, azokat iszonyu vérontással megszalasztották, rajtok teljes győzelmet vettek, s minden martalékkal, foglyokkal együtt egész táborokat elnyerték. Harmincz-ezren hullottak el az ozmanok közül, mellyhez számítván a szaladásban elveszetteket, többet felénél elemésztett a harc és futás; az erdélyi táborból 8 ezer magyar s 2 ezer szász és oláh maradt a csatatéren. A harc dühétől menekült ozmanok az erdőbe s hegyek közé futván, részint éhség és szomjúság, részint az erdélyi parasztok keze között veszték el. Maga Ali bég is futásközben egy barompásztor kunyhójában hálván meg, csak nyelve s köntöse elváltoztatásával menekülhetett annak bosszus kezétől; reggel pedig lóra kapván, mielőtt odébb száguldott volna, így szólt hozzá bucsuzóban: *m e n j , s m o n d a v a j d á n a k , h o g y e z é j j e l A l i v e n d é g e d v o l t .*

Az erdélyiek visszatérvén az ellenség üldözéséből, az elhullott ozmanok holt testeikből raktak asztalokat, ülőszékeket, azokon vendégeskedtek; némelyek rögtön készült győzelmi dalokat éneklettek, s tánczoltak egész éjjel. Kinizsi egy nagytestü elesett ozmant köntösénél fogva fogaival a földről felemelvén, úgy járta herkulesi tánczát, az egész tábor bámulására.

Igy folyt le a kenyérmezei viadal **13. 1479**, mellynél öldöklőbb harczot, dicsőbb győzelmet nem vivott kicin magyar tábor illy sokkal nagyobb erővel szemben. Mátyás a kenyérmezei diadalért egész birodalmában háladó innepet tartatott. Bátor azon a helyen, hol lova s maga is elesett, egy kápolnát építtetett, fentartására évenként **100** arany alapítványt rendelt, s a vérengző vivás napjának évenkénti előfordulásakor, az ott elhullott keresztények lelkeikért misét kívánt tartatni; később hálás tisztelete jeléül maga egészen ezüsből öntött pánczélos állóképét küldötte a b. szüz világszerte híres lorettoi képmásának ajándokul, e felirással: **MAGNIFICUS DOMINUS COMES DE BATHOR, VAJVODA TRANSSILV. ET SICULORUM**

COMES IN HONOREM DEI GENITRICIS, QUOD PER INTERCESSIONEM EJUSDEM VIRGINIS GLORIOSAE A QUODAM MAXIMO PERICULO LIBERATUS FUIT, A. 1489. DICAVIT. A Bátori által emeltetett templomnak most csak alapja látszik, s mellette a Szászsebes és Szászváros közt eső zsidóti vagy alkenyéri postaház van. Vármegyei jegyző n. t. Kis József ösztönzéséből n. erd. kath. püspök gróf Battyáni Ignác ujjra akarta építtetni a kápolnát tulajdon költségén s belé a két hatalmas karunk emléket állítani, de a szép terv nem teljesülhetett. Benczencz faluban, hol Hunyadmegye felől a híres mező Szászvárosszékből fekvő kezdődik, n. báró Orbán Antal kertjébe kerítette az egyik halmot, melly alatt a vitézül elestek hamva van, s arra egy fillegoriát építtetett. Az épület széle, hossza 26 lábnyi, s az oldalán lévő két két ablak között verses föliratok állanak, mik közül im ide iktatjuk a magyar egyházi szónoklat hajdani nagymesterének, Herepey Jánosnak — Károly és Gergely atyának — következő sorait:

OH TE, KIBEN AZON VIRTUSOK MEGHOLTAK,
MELLYEK BÁTORIBAN S KINIZSIBEN VOLTAK :
ISTEN, HAZA, KIRÁLY S EGYMÁS SZERETETE,
EGYESSÉG, BÁTORSÁG, TÖRVÉNY TISZTELETE ;
KIBEN EZEN DICSŐ SZÉP VIRTUSOK HELYETT
AZ IRIGYSÉG ÉS A PUHASÁG LELT HELYET ;
TE UJMÓDI MAGYAR ! OH BÁRCSAK ITT EZEK
A LÁBAID ALATT NYUGVÓ SZÁRAZ KEZEK,
MINT A PRÓFÉTÁÉ, OLLYAK LEHETNÉNEK,
S BENNED EGY MÁSODIK CSODÁT TEHETNÉNEK !
HOGY HALOTTAIDBÓL MÉG FELTÁMADHATNÁL,
S HAZÁDNÁK MAGADBAN EGY MAGYART ADHATNÁL !!
FIGYELJ, NEM HALLOD-È A CSONTOK ZÖRGÉSÉT ,
MINT A MESSZE LÉVŐ FELLEGEK DÖRGÉSÉT ?
MOROGNAK, HOGY SOKAN AZ ŐK UNOKÁJOK
KÖZÜL HÁLÁDATLAN SZIVÜEK HOZZÁJOK,
S KIÁLTJÁK, HOGY LEGYÜNK BARÁTI EGYMÁSNAK,
NEM MINT AZOK, A KIK EGYMÁS ALÁ ÁSNAK !

A FÁRADHATLAN MUNKÁSSÁG GYÜMÖLCSE.

Stone Edmund, az 1768-ik évben elhalt híres mathematicus, jeles példáját adta, mikép lehet kitartás és szorgalom által alapos ismeretekre szert tenni. Attya Skócziában

herczeg Argyle kertésze volt. Az ifju Stone nyolez évet töltött el, mielőtt olvasni megtanolt. A herczeg egyik legénye megismerteté vele a betüket, és a gyermek elméjének csak erre vala szüksége, hogy magát kifejleszsze. Ő a tanolásnak feküdt és midőn 18 éves volt, minden tanító nélkül a mértant (geometria) tökéletesen értette. Herczeg Argyle, ki hadi talentumát tudományos-miveltséggel párosította, meglátá egyszer a kertben a fű közt Newton természettudományról irt hires munkájának egy deák kiadásu példányát hányódni. Parancsolta legényének a könyvet fölvenni és könyvtárába vinni, hová az, mint ő gondolá, tartozik. Az ifju kertész a könyvet sajátjának állitá. „Sajátod?” kérdé a herczeg. „Érted-é te a mértant, latinnyelvet, Newtont?” „Értek valamicskét belőlök,” felele az ifju, olly mersterkélden öntartással, mellyen talentuma- és tudományávali legkisebb hiuskodás sem vonult el. A meglepett herczeg az ifjuval beszédbe elegyedett, különbféle kérdéseket intézett hozzá, s csak elbámult a feleletek erélye-, pontosság- és tisztaságán. „De hogy jutottál te ezen dolgok ismeretéhez?” kérdezé a herczeg. „Egy az ön emberei közül, kegyelmes uram, tanított engem tiz év előtt olvasni” viszonzá Stone. „Van-é többre szüksége az embernek, mint a betüket tudni, hogy mindent megtanoljon, mit kíván?” A herczeg tudvágya még inkább fölizgattatván, kérte az ifjat, beszélné el, miként kezdett olly sok tanoláshoz. „Tanoltam előbb olvasni” felelé Stone. „A kőmivesek azon időtájban a főséged házánál dolgoztak. Egy nap hozzájok menvén, láttam, hogy az építőmester vonaszt (linea), czirkalmat használ és számít. Kérdezősködtem, hogy ezen eszközök mit jelentsenek és használjanak, s megtudám, hogy van egy tudomány, minek neve számvetés. Vettem egy számtant és megtanoltam. Azután hallottam, hogy lenne egy más tudomány, mellyet mértannak neveznek; vásároltam tankönyvet, s megtanolám a mértant. Tanolás közben ugy vettem észre, hogy ezen tanban latinul jeles könyvek léteznek. Vevék egy szókönyvet, tanoltam latinul. Aztán hallottam, ezen dolgok felől jó munkák vannak frankul; vevék frank szótárt, s megtanolóék frankul. Ez minden, mit tettem kegyelmes uram. Ugy gondolom, az ember mindent megtanolhat, ha egyszer a betüket ismeri.” A herczeg nagyon örült ezen közlésen, s az ifjunak olly hivatalt mutatott ki, mellyben elég ideje maradt kedves vágyainak eleget tenni, mert benne ép olly hajlamot fedezett föl a muzsika, föstészet, építészet és mindazon tudományok iránt, mellyek számítás és viszonyitáson alapszanak.

PÓTLÉKTÁR.

Elmés felelet. — Egy magával igen megelégedett bíráló elmés fejedelmének egy Virgil ellen iratott bírálati munkát ajánlott. A fejedelem azonnal egy véka búzát hozatott, s miután az elszóratott volna, a polyvát jutalomul a bírálónak ajándékozta.

Különös feltétel. — Egyszer II. Fridriktől szabadságot kértek a zsidók kardot viselhetni. „Örömet megengedem — felelé — azon feltétel alatt, hogy azt jobb oldalon hordozzák.“

Elmés tanács. — Beautru Spanyolhont utazván át, megnézé a híres escuriali könyvtárt, mellynek igen ostoba gondnoka volt. — A spanyol király kérdezősködött, hogy milyenek találja azt. Igen szép, mondá; hanem felséged tegye inkább a pénztárhoz a könyvtárnokot. És miért? kérdé a király. Azért, felelé Beautru, mivel azon ember semmiképen nem nyul a gondnoksága alá bizott könyvekhez. •

Bátor magafeltalálás. — Hegiag követők nélkül s ismeretlenül utazá át birodalmát, sösszetalálkozván egy pusztai arabbal, így szólítá meg: „Barátom, szeretném tudni, millyen ember az a Hegiag, kiről olly sokat beszélnek?“ Hegiag, felelé az arab, nem ember; ő egy szörnyeteg. — De hát mivel vádoltatik? — Egy sereg gonosztettel. Nem láttad-é őt soha? Nem. — Nézz tehát fei, im vele beszélsz. — Az arab minden megindulás nélkül, őt merően nézve, kérdezé: De hát ismer-é az ur engemet? — Nem. — Én a Zobair családhoz tartozom, mellynek minden tagja örült az évnek egy napján; ma az én napom van. — Hegiag elneveté magát illy elmés feleletén.

Jó felelet. — Bizonyos olasz herczeg udvarában színésztársaságot tartott, de színészeit nem fizeté. Egy nap megelégedését bizonyítandó, mondá: „Önök igen jó színjászok.“ — „Igen is felség“ mondá egyik „olly jók, hogy megfizethetetlenek vagyunk.“

A holdkóros. — A mult hó 18-kán La Vazais, egy Nantes melletti kisdud falu, irtózatos eseménynek lön színhelye. Egy ottani Tessier nevezetű haszonbérllő néhány héttel ezelőtt szabadon bocsáttatott a kórházból, hol mint holdkóros, fölvygyázat alá vala vettetve. Azonban Tessier kibocsáttatása után is jeleit mutogató nyavalyája visszatértének, de — magát békesen viselvén — többé el nem záratott. A hatóság e

hibás engedékenységének borzasztó következése lett. Ugyanis Tessier az irt napon ágyából felpattanván, egy élesre fent fejszét ragad kezébe, s kirohanván a házból, a konyhán épen reggeli készítése körül sürgölődő nejét úgy csapja azzal nyakszirton, hogy ez egyszerre lehanyatlott. Ekkor az eszmélet-veszített tetemet a tűzhelyre czipelte. Majd pillanatra magához térve, őt keblére ragadá, s a legédesdebb csókokkal halmozta el. Most egy lángoló üszöggel a ház padlatára iramlott, s egy halom lent találván ottan, felgyújtotta azt, porrá hamvasztandó mind magát, mind halottnak vélt nejét, kit most mondhatlanul sajnálta. Az égő len által okozott rettentő hévséget tovább nem szenvedhetvén, a padlatról leiramlott, s szomszédjához, özvegy *Sa u v a g e t n é h e z* menekült. A szegény asszony életének itt egy fejszecsapással egyszerre véget vetett, s egy másikkal az ugyanott levő alig öt éves gyereket agyalta le. Erre e házat is, mint imént az önmagáét, fel akarja perzselni, de gyufái rosszasága e szándékában őt meggátolja. Mitevő lesz tehát az elbőszült holdkóros? Egy szövétneket kap elé, s ezzel a meggyilkolt asszony minden házi butorait lángba borítja! Mig a láng hatalmason harapózik szét, a kis gyermeket nyöszörögni képzei. Felkapja tehát őt, s kegyetlenül az égő padlathoz csapja! — A falusi közönség vasárnap reggeli templomozásról jöve, meglátja a terjengő tüzet, s a tett helyére tódul. Tessier fejszéjével köziekbe vág, többeket össze-vissza marczongol... mignem a fejsze kezéből kifacsartatván, megkötöztetik... Darab idő mulva, örvöngése szüntével, megeszmélvén magát, kétségbeesés leverettségével gondolá át rohama iszonyu művét, s könnyezve vádolá az általa lebeszél e szörnyü események szerzőit, azokat tudnillik, kik őrizet alá vettetését elhanyagolták, bár több versen tapasztalhatták nyavalyája jelentkezéseit. — Tessier nejének éltehez ugyszólván semmi remény nincs. —

P. H. F.

S z á m r e j t v é n y — Egy valaki kérdeztetvén, hogy hány éves? így felele: Midőn születtem, anyám 20 éves vala, s ha az ő mostani évkora az enyémmel sokszoroztatik, 2604 jő ki. Kérdés: hány éves a fiu?

W.

Megjelenik minden pénteken egy képpel. Félévi díja 2 f. 12 k. — A félévre ígér. Fejedelmek s honfiak képeire 30 k. külön díj e lap előfizetőitől, másoktól 2 f. ppt Szerkeszti s kiadja **MAGYARI LAJOS**. Kolozsvártt. Szál. Magyarutca 412. sz.